

Asia: VN/26814/2024

Koulutustarpeen ennakointimalli

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset huomiot työryhmän esityksestä

JHL kiittää mahdollisuudesta lausua esitysluonnoksesta.

Pidämme ennakointimallin lähtökohtia perusteltuina ja näemme, että mietinnössä on käyty läpi monia näkökulmia, vaikka pyydämmeikin kiinnittämään lisähuomiota muutamiin lausunnossamme esitettyihin seikkoihin. Näemme, että malli luo hyvän pohjan koulutustarpeen määrälliselle ennakoinnille.

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakkoinnin periaatteita

Pidämme hyvänä, että malli pohjautuu suhteellisen tuoreeseen dataan ja että mallia voidaan päivittää vuosittain. Tämä mahdollistaa, kuten mietinnössä on todettu, ilmeneviin kehityskulkuihin reagoimisen melko nopeasti. Lisää aikatauluihin liittyen kommentoimme toteutusvaihetta koskevassa osiossa.

Työmarkkinatarvetta ilmentäviksi valitut tekijät ovat perusteltuja ja niitä on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta. Pidämme hyvänä ja mallin toimivuuden kannalta tärkeänä, että yksittäisen tekijän, esimerkiksi palkkatason, vaikutusta ja painoarvoa suhteessa kokonaisuuteen on tarkasteltu. On hyvä, että tekijät vaikuttavat suurelta osin samaan suuntaan, eli joko laskevat tai nostavat koulutustarvetta samaan aikaan. Tämä vähentää yksittäisestä tekijästä seuraavia mahdollisia virhetulkintoja.

Työryhmä esittää, että terveyden ja hyvinvoinnin alan sekä kasvatusalan koulutustarpeen ennakointiin kehitetään täydentävät moduulit, joiden avulla voidaan paremmin huomioida varsinkin näihin aloihin liittyviä taustatekijöitä ja yhteiskunnallisia muutoksia. Pidämme tätä tervetulleena ja olennaisen tärkeänä kyseisten alojen kannalta. Yhteiskunnallisten alojen painoarvoa ja tärkeyttä ei voi, kuten mietinnössäkin on todettu, päätellä pelkästään palkkatason perusteella. Näiden moduulien suunnittelu ja toteutus jää mietinnössä valitettavan avoimeksi. Pidämme tärkeänä, että moduulit otettaisiin käyttöön samassa yhteydessä varsinaisen ennakointimallin kanssa ja ne rakennettaisiin mahdollisimman pian.

Isona etuna verrattuna aiempaan toimintamalliin on esitetyn mallin läpinäkyvyys ja selkeys. On mahdollista nähdä ja hahmottaa, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet ennakointitulokseen, mitkä eivät ja

millä painoarvolla. Samoin pidämme hyvänä, että toimialarakenteiden tulkinnasta ja kunkin tutkinnon soveltuvuuden arvioinnista eri aloille on voitu luopua. Tulkintakerrosten vähentäminen vähentää virheellisten tulkintojen mahdollisuutta. Pidämme myös kannatettavana ajatusta siitä, että kunkin tutkinnon suorittaneen työllistymistä myös muille kuin ns. perinteisille aloille ei ole pidetty lähtökohtaisesti epätoivottuna.

On hyvä, että poliittisille tavoitteille ja poliittiselle tarkoituksenmukaisuudelle on jätetty oma osionsa prosessissa ja että se on eriytetty pohjaskenaarion laadinnasta. Rakenne pohja- ja perusskenaariosta on helppo hahmottaa, vaikka tarkempi prosessi perusskenaarion muodostamiseksi jääkin auki.

Tiedossa olevia ja perusskenaarioon huomioon otettavia seikkoja oli mietinnössä käyty läpi suhteellisen vähän. Eräs tällainen koulutustarpeeseen vaikuttava tekijä on eläköityminen, joka on huomioitu toisaalla: mallissa on ajateltu, että eläköitymiset näkyvät aikanaan työvoimatarpeesta. Eläköitymiset ovat kuitenkin seikka, johon olisi monia muita epävarmoja tulevaisuussignaaleja helpompi varautua. On hyvin mahdollinen skenario, että jollakin sektorilla tai alalla on muita isompi joukko eläköitymisiän kynnyksellä olevia työntekijöitä. Tällöin on hyvin oletettavaa, että kyseisen alan työvoimatarve on suhteessa muita aloja suurempaa lähivuosina. Tämän datan hyödyntäminen voisi mahdollistaa tähän varautumisen jo ajoissa, ilman koulutuksen keston luomaa pitkää viivästystä työvoiman tarjontaan.

Mallissa ei ole otettu kantaa siihen, miten tarpeisiin voidaan tai pitää vastata kotimaisella tai ulkomaisella tarjonnalla. Pidämme tätä ymmärrettävänä, mutta luotettavan pohjatiedon saaminen tätä koskevaa poliittista päätöksentekoa ajatellen on tärkeää. Luontevaa olisi, jos tämän tiedon tuottaminen olisi jotenkin sidoksissa ennakointimalliin ja sen päivittämiseen ja olisi käytettävissä sen yhteydessä.

On hyvä, että oletukset työttömien ja työvoiman ulkopuolisten työmarkkinakelpoisuudesta ovat ilmeisesti varsin maltillisia. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (Eva) tuoreen selvityksen perusteella yli puolet työttömistä on vaikeasti työllistettäviä rakennetyöttömiä. Vaikka heillä olisikin työvoimapula-alalle soveltuva tutkinto, heidän osaamisensa ei usein ole ajan tasalla ja vaatisi käytännössä joko uuden tutkinnon tai merkittävän täydennyskoulutuksen. Voikin olla, että malliin valittu työttömyyden purkuparametri 10 % on silti liian suuri.

Samaan teemaan liittyy keskeinen kritiikkimme: mallissa nähdäksemme oletetaan, että tutkinnon suorittaneet eri sektoreilla ja aloilla olisivat ns. yhteismitallisia potentiaaliselta työllistyvyydeltään ja että ainoa erottava tekijä heidän välillään olisi heidän suorittamansa tutkinto. Kuitenkin erityisesti ammatilliseen koulutukseen sekä hakeutuu että ohjataan, varsinkin oppivelvollisuuden laajennuttua, sellaisia opiskelijoita, joilla on keskimäärin enemmän hankaluuksia suorittaa opintoja (mm. yksilöllistetty oppimäärä, Vipunen). On oletettavaa, että heillä on myös ns. henkilöstä johtuvia syitä sille, että he eivät valmistuttuaankaan työllisty niin hyvin. Samoin ammatilliseen koulutukseen hakeutuu ja ohjautuu lukiota enemmän maahanmuuttajia, joiden osalta sekä työllistyvyys että tulot ovat heikompia kuin samanikäisillä ja samaa sukupuolta olevilla suomalaistaustaisilla (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2024:9). Heidän keskimääräistä heikompi työllistyvyytensä palautuu mallissa vain ammatilliseen koulutukseen ja tutkinnon alaan, mikä ylikorostaa näiden merkitystä työllistymisen vaikuttavina tekijöinä ja johtaa siihen, että ammatillisen koulutuksen työllistävyys näyttäytyy ansaittua heikompana. Todellisen vertailuasetelman saamiseksi tulisi vertailla samoja henkilöitä suorittamassa eri tutkintoja. Tiedostamme että tällaisen vertailuasetelman luominen on hyvin hankalaa, mutta se ei poista tilanteen ongelmallisuutta.

Jossain määrin auki ja toteutusvaiheesta kiinni jää se, miten isojen alojen ja tutkintojen sisäiset työllistävyyserot saadaan näkyviin. Miten esimerkiksi näkyy tekniikan perustutkinnon koulutusmäärissä se, että paperiteollisuuteen tarvittaneen nykyistä vähemmän mutta tuulivoimateollisuuteen todennäköisesti enemmän työntekijöitä?

Lausunnonantajan näkemykset koskien koulutustarpeen ennakointimallin toteutusta

Mietinnön pohjalta jää muutamia avoimia kysymyksiä toteutuksen suhteen. Isoksi kysymykseksi jää se, miten mallin tulokset käytännössä viedään politiikkatoimiksi ja miten mahdollisesti vuosittain päivitettävät tulokset suhtautuvat koulutuspolitiikan ja esimerkiksi korkeakoulujen tulossopimusten sykliin. Koulutusmääriä on hankala ja epätarkoituksenmukaista muutella vuoden välein, joten lienee todennäköistä, että muutoksia tehdään harvemmalla syklillä.

On myös hyviä miettiä se, mitä tekijöitä tässä tulosten konkretisoimisen vaiheessa olisi hyvä ottaa vielä huomioon. Tällaisia seikkoja olisivat mielestämme ainakin tarkempi jakauma esimerkiksi tutkintojen ja osaamisalojen välillä sekä alueellisuus, johon mietinnössä tai mallissa ei ymmärrettävästi otettu kantaa. Moni käytännön seuraus täsmentyy vasta kun tämän prosessin osan toteutus on tarkemmin tiedossa.

Lausunnonantajan näkemykset koskien työryhmäraportin mukaisen perusskenaarion ennakointitulosta

Perusskenaarion ennakointitulokseksi tarkoittaisi hyvin suuria muutoksia läpi suomalaisen koulutusjärjestelmän. Pidämme hyvänä, että koulutuspolitiikassa olisi käytössä esitetyn ennakointimallin kaltainen, läpinäkyvä työkalu työvoimatarpeen havainnollistamiseksi. Suhtautuminen ennakointituloksen myötä mahdollisesti seuraaviin muutoksiin riippuu miten nopeasti ja millaisella rahoituksella ne toteutettaisiin. Näemme, että ennakointituloksen mukainen allokointi tarkoittaisi esimerkiksi ammatilliselle koulutukselle merkittäviä muutoksia, emmekä ole varmoja, että järjestelmä nyky muodossaan mahdollistaisi tai edes kestäisi sitä.

Heikura Rita

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry - Matti Tujula, koulutuspoliittinen asiantuntija, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry